

Zitierhinweis

Juříčka, Martin : recension de : Martin Musílek, Hertvíkové z Rušínova. Východočeská šlechta ve víru husitských bouří, Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2021, dans : Český časopis historický, 2021, 2, p. 474-476, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/39514e19c72447ed80ff0188e4832a59>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

povědomí, kdy autor vede dialog s Josefem Mackem, kdy s F. M. Bartošem či kdy navazuje na Rudolfa Urbánka, resp. kdy vůči nim i všem ostatním posouvá dosavadní znalosti a mění úhly pohledu. Stejně tak v knize zůstal zachován příběh, který lze jinak u dějin měst jen obtížně konstruovat a především vyprávět.

V souvislosti s jen drobnými změnami oproti vydání v letech 1988–1989 se naskytá otázka, zda není poněkud zpozdilé vydávat po třiceti letech téměř identické znění Dějin Tábora. Vždyť přece knihy zastarávají a výzkum husitské revoluce měl za tři dekády podle obecně rozšířeného laického mínění, živěného reklamními kampaněmi, jež z nových knih bombasticky činí práce téměř planetárního formátu, podstatně pokročit. Skutečnost je ale mnohem prozaičtější a tkví v podobě Dějin Tábora konce osmdesátých let. František Šmahel k jejich sepsání původně nesměřoval. Když se po mnohaletém řízení pražských tramvají stal pracovníkem Muzea husitského revolučního hnutí v Táboře, bylo jeho cílem zrevidovat existující prameny a stávající bádání.

Záhy se však ukázalo, že ona revize povede k moderně pojatému studiu městských dějin, nahlížených prizmatem dějin politických i sociálních. V této souvislosti si je třeba uvědomit, že výzkum dějin středověku, u nás tak intenzivní v 60. letech, v letech normalizace stagnoval: chyběli badatelé, chyběla témata a především byl přerušen kontakt s moderním západním (ale i moderním polským) bádáním o městských dějinách. V tomto historiografickém vakuu začal František Šmahel zkoumat tábořské prameny očima demografie, sociotopografie, sociální mobility a reprezentace.

V osmdesátých letech publikoval několik zásadních studií, jež vycházely z reflexe

moderního bádání a v mnoha aspektech novým způsobem interpretovaly sociální a politické aspekty dějin tábořské republiky. Mnoho prostoru Šmahel věnoval společenské situaci před založením Tábora, stejně jako změnám, k nimž ve městě a regionu, který Tábor politicky ovládal, došlo v důsledku husitské revoluce mezi rokem 1420 a zánikem politické samostatnosti města v roce 1452. Stranou pozornosti nezůstaly ani vesnice v okolí Tábora, jež tvořily součást jeho hospodářského zázemí, stejně jako politická moc městských svazů a šlechtických spojenců Tábora. A právě tyto analytické studie, publikované především na stránkách Husitského Tábora, časopisu, který Šmahel vydával společně s Jiřím Kořalkou, se staly základem moderně pojatých Dějin Tábora. Ty v městském bádání sedmdesátých a osmdesátých let 20. století neměly obdobu a dodnes představují vrchol synteticky pojímaných urbánních dějin v České republice. Dnes k podobnému vrcholu tendují některé svazky prozatím nedokončených Dějin Brna, aniž by však plně vyčerpaly všechny dostupné prameny, jako je tomu v případě dějin Tábora. I v tom tkví jedinečnost Šmahelova díla, stejně jako v inovativnosti, již na konci osmdesátých let významným způsobem obohatil bádání o dějinách měst.

Martin Nodl

Martin MUSÍLEK

Hertvíkové z Rušinova. Východočeská šlechta ve víru husitských bouří

Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2021, 808 s., ISBN 978-80-7422-763-9.

V poslední době se česká mediévistika začíná více věnovat problematice nižší šlechty, tématu až na výjimky dosud

poměrně opomíjenému. Největší pozornost se logicky zaměřuje hlavně na jednotlivé husitské a pohusitské hejtmany. Jedná se často o výrazné a známé osobnosti, navíc z doby, kdy už se pramenná základna o něco rozšiřuje. Jedním z takových hejtmánů a příslušníků tzv. válečnické aristokracie (dodejme, že sám autor však tento terminus technicus oprávněně podrobuje jisté kritice) byl i Jan Hertvík z Rušínova. Janova osobnost tedy není v historiografii zcela neznámá, ostatně už v roce 1877 se mu na stránkách Časopisu Matice moravské stručně věnoval Bohuslav Rieger. Martin Musílek přináší zcela nové, moderní zpracování životních osudů Jana a jeho rodu.

Přestože kniha nese širší název Hertvíkové z Rušínova, hlavní pozornost je věnována nejvýraznějšímu představiteli rodu. O jeho ostatních příslušnících se nám mnoho zmínek nedochovalo. Janovi předkové patřili mezi drobnou šlechtu a ani jeho potomkům už se Janovo postavení nepodařilo udržet. Kniha však nezůstává pouze u tohoto rodu. Autor si v úvodu stanovuje ambiciózní cíl: na příkladu Jana Hertvíka z Rušínova vytvořit kolektivní biografii těchto tzv. válečnických aristokratů. Cílem práce tedy není pouze zaměření na vlastní osobnost Jana Hertvíka, ale i širší interpretace jeho životních osudů.

Druhá kapitola přináší vedle zhodnocení pramenů a literatury i podkapitolku, věnovanou některým terminologickým problémům. To v pracích tohoto typu není standardem. Jedná se o velmi užitečnou pomůcku, neboť právě neujasněnost pojmů bývá mnohdy příčinou různých významových posunů či nepochopení, obzvlášť v případech velice problematické šlechtické titulatury. Vlastní práce je rozdělena na dva díly, první se zaměřuje především na osobnost sa-

motného Jana Hertvíka z Rušínova a na jeho příbuzné, druhá se věnuje obecnějším strukturálním otázkám. V prvních kapitolách autor rozkrývá sociální síť Janových předků, píšících se původně po Ostružně, které pojily především úzké vazby na sousední vilémovský klášter. S použitím analogií autor uvažuje i o možném měšťanském původu rodu. Přestože se z tohoto období nedochovalo příliš pramenů, autor na základě obecnějších úvah a analogií rekonstruuje možnou pozici vladýků z Ostružna v lokálních událostech, především v tamějších konfliktech.

Další kapitoly už se věnují samotnému působení Jana a jeho staršího bratra Hertvíka v husitských válkách. Opět ale nezůstává u pouhého vrstvení pramenných zmínek, ale autor hledá motivy, proč se oba bratři aktivně zapojili do válečného dění právě na reformní straně. Následně se věnuje vzestupu samotného Jana po Hertvíkově smrti v čele orebských vojsk v roce 1425. Z vojenských událostí, kterých se Jan účastnil či účastnit mohl, lze vyzdvihnout především rozsáhlou a vyčerpávající analýzu obléhání Lichtenburka, která kombinuje písemné zmínky s výpovědi archeologických průzkumů. Dále se autor věnuje jeho postupnému přechodu k „husitskému středu“ Hynka Ptáčka z Pirkštejna, který byl zároveň Janovým blízkým přítelem, a konečně i jeho mocenské a společenské pozici jako čáslavského hejtmána až do smrti v roce 1455.

Krátké kapitoly jsou věnovány ještě Janovým potomkům, kteří však o rozsáhlé dědictví po Janovi rychle přišli, a dále jeho vzdálenějším příbuzným a ženám. Zde je třeba ocenit především podrobný rozbor vazeb těchto chudnoucích vladýků k městskému prostředí. Dodejme, že i v případech, kdy se autor pokouší o nějaké komplexnější

zhodnocení jejich postavení ve společnosti, alespoň v té míře, jak mu to umožňuje (ne)zpracovanost této problematiky. První díl knihy uzavírá rozbor Janova majetku. Po krátkém zhodnocení obecných ekonomických tendencí následuje soupis a popis Janových hradů, tvrzí, měst a zabraných majetků vilémovského kláštera. Nechybí ani příslušné obrázky a přehledná mapa. Na příkladu Heřmanova Městce autor krátce nahlíží i na chod vnitřní správy jeho domény. Druhý díl otevírá podrobný náhled do sociálních sítí pozdně středověké šlechty, klientely a vojenských družin, odhadu jejich rozsahu, charakteru atd. Součástí je i několik medailonů Janových klientů. Velice cenná je kapitola o válečné ekonomice. Následují kapitoly o sněmovnictví, finančních aspektech, šlechtické mentalitě a rodových pečetích. Z těch je třeba vyzdvihnout především kapitolu o šlechtické mentalitě, která je i vynikající a vyčerpávající charakteristikou Janovy osobnosti. Jedná se vlastně o shrnutí Janových politických, vojenských, hospodářských predispozic, jeho konfesionálního přesvědčení a některých dalších aspektů jeho osobnosti, včetně porovnání s některými dalšími typickými představiteli tzv. válečnické aristokracie.

Svůj cíl – vytvoření kolektivní biografie válečnické aristokracie – Martin Musílek jednoznačně splnil. Nejedná se o pouhé vytvoření základních kontur životního příběhu jednoho šlechtice, autor jde mnohem hlouběji. Informace rozsáhle interpretuje, domýšlí, hledá analogie a vše zasazuje do širšího kontextu, aniž by se však z textu vytratila Janova osoba. Výsledkem je tak mnohem plastičtější a barvitější obraz jeho života, než který by bylo možné vytvořit pouze na základě omezených pramenů vztahujících se k němu přímo. Mnohdy samozřejmě za

cenu pouhých hypotéz, nicméně toho si je autor vždy vědom. Mnohé informace jsou šíře aplikovatelné.

Knihy je spíše biografií Jana Hertvíka z Rušínova, s přihlédnutím k osudům jeho příbuzných, než podrobným líčením životních osudů jednoho příslušníka rodu za druhým. To je ale dle mého soudu její předností. Tvoří tak mnohem sevřenější celek a je v důsledku mnohem čtivější; umožňuje též věnovat větší prostor obecnějším problémům: v souvislosti s tzv. válečnickou aristokracií a nižší šlechtou obecně či s orebskou šlechtou a východočeským regionem během husitských válek. Práce Martina Musílky je velice kvalitním dílem, které plně obstojí před nároky moderní historické vědy.

Martin Juříčka

Alexandra KAAR

Wirtschaft, Krieg und Seelenheil. Papst Martin V., Kaiser Sigismund und das Handelsverbot gegen die Hussiten in Böhmen

(= Regesta Imperii. Beihefte: Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters, Bd. 46)

Wien – Köln – Weimar 2020, Böhlau Verlag, 388 s., ISBN 978-3-205-20940-9.

Monografie Alexandry Kaar, věnovaná problematice zákazu obchodu s husitskými Čechami v letech 1420–1436, vychází z dizertační práce, obhájené na vídeňské univerzitě v roce 2017. Autorka se zde systematickým způsobem pokouší zpracovat problematiku, již nejen česká historiografie v posledních desetiletích věnovala nemalou pozornost. Oproti dřívějšímu důrazu na normativní prameny, jež ze své podstaty odrážejí rovinu církevních i světských představ, jejichž cílem bylo v duchu kanonického práva